

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В. А. Коновалова

І. С. Лазаренко

викладачі іноземної мови, спеціалісти вищої категорії,

викладачі-методисти

(Житомирського агротехнічного коледжу)

У статті проведено аналіз видів мотивації стосовно вивчення іноземної мови, здійснено пошук шляхів опосередкованого впливу на процес мотивації студентів та розглянуто особливості застосування комунікативно-діяльнісного підходу з метою стимулювання пізнавального інтересу до процесу навчання.

Ключові слова: *Формування позитивної мотивації, види мотивації, навчально-пізнавальна діяльність, вивчення іноземної мови, комунікативно-діялісний підхід, компетентність, діялісний метод навчання.*

Постановка проблеми.

Проблема формування у суб'єктів навчальної діяльності позитивної, стійкої мотивації, яка спонукала б їх до наполегливої, систематичної навчальної роботи, була актуальною у всі часи. Від її розв'язання залежить ефективність навчально-пізнавальної діяльності, розвиток інтересу до навчання, формування самостійної думки, підготовка до життя. Згадаємо споконвічну дилему: «Як задовольнити потреби голодної людини? Дати їй готову рибину або дати вудку та навчити рибалити?» Другий спосіб вирішення цієї проблеми складніший, вимагає більше зусиль та часу і не завжди досягає поставленої мети. Проте якщо він буде успішним, то у людини завжди буде засіб і можливість прогодувати себе. Аналогічна ситуація складається з навчальним процесом. Що робити? Пропонувати студентам готові знання чи сформувати мотиваційну систему, яка спонукатиме їх самостійно задовольняти свої пізнавальні потреби та заповнювати інформаційні прогалини? Найбільшою педагогічною помилкою Ян Амос Коменський вважав прагнення вчителя навчити «дивитись чужими очима, мислити чужим розумом і пропонувати знання у готовому вигляді». У сучасному світі це твердження, як ніколи, актуальне, адже для реалізації себе як особистості важливим стає не стільки сума знань, скільки вміння їх здобути та досягнути, при цьому формуючи практичні вміння та навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для вивчення проблеми використовували теоретичний аналіз та систематизацію літературних джерел щодо даного питання. Вивченням мотивації людини

займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі Рубінштейн С. Л., Божович Л. І., Ковальов О. Г., Костюк Г.С., Мерлін В. С., Сухомлинський В. О., Алексеева М. І., Синиця І. О. та інші. Питання мотивації навчальної діяльності є предметом педагогічних і психологічних наукових досліджень, які ведуться, здебільшого, у двох основних напрямках. Маркова А. К. виділяє два типи стратегій дослідження мотивації:

- вивчення впливу мотивації на діяльність, зміна діяльності в залежності від актуалізації у студента різних мотивів;
- вивчення впливу діяльності на становлення мотиваційної сфери.

Аналіз теоретичних джерел дозволяє зробити висновок про те, що мотивація навчання розглядається, по-перше, як передумова й умова навчання, а по-друге, як результат навчальної діяльності [1, с. 1].

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми. Враховуючи вищесказане, необхідно з'ясувати та систематизувати особливості процесу формування мотивації студентів при вивченні мови у немовному ВНЗ та систематизувати знання, здобуті з досліджених нами таких літературних джерел з даної проблеми, як: «Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки» (Тригуб І. П.), «Особливості ставлення до вивчення іноземної мови та його формування у студентів аграрних спеціальностей» (Дуткевич Т. В., Панчишина Т. А.), «Мотивація та застосування активних методів при навчанні іноземної мови» (Ломакіна Л. В).

Постановка завдання. У статті нами буде проведено аналіз видів мотивації стосовно вивчення іноземної мови, здійснено пошук шляхів опосередкованого впливу на процес мотивації студентів та розглянуто особливості застосування комунікативно-діяльнісного підходу з метою стимулювання пізнавального інтересу до процесу навчання.

Виклад основного матеріалу.

Під впливом мотивації формується світоглядна позиція особистості, поведінкові реакції, внутрішній емоційний стан, який впливає на уявлення людини не лише про навколишній світ, а і на власний внутрішній світ, на адекватну оцінку ситуації та адекватне її сприйняття [1, с. 2]. Таким чином, сучасні дослідження з педагогіки та психології ставлять ефективність навчання в пряму залежність від його мотивації.

Існує кілька видів мотивації стосовно вивчення іноземної мови.

Точну характеристику широкої соціальної мотивації (різновид зовнішньої) дає Якобсон П. М.: «Така мотивація процесу навчання пов'язана з досить гострим почуттям громадянського обов'язку перед країною, перед рідними, близькими людьми, пов'язана з думками про навчання, як про дорогу до засвоєння великих цінностей культури, як засіб, що дозволяє нести людям добро і користь, з уявою про навчання, як шлях до здійснення свого призначення в житті». Так, для

студентів основою для оволодіння іноземною мовою може стати перспектива участі в різноманітних міжнародних форумах [2, с. 3].

Другий різновид зовнішньої мотивації – вузькоособистісна – визначає ставлення до оволодіння іноземною мовою, як способу самоствердження, а інколи як шляху до особистого благополуччя. Тут можливий досить широкий діапазон морального плану: від громадянських мотивів до вузькоegoїстичних. Наприклад: «Знати іноземну мову – це престижно». «Якщо вивчу іноземну мову, знайду добре оплачувану роботу, зможу допомагати батькам і створити власну сім'ю». Крім того, можлива і негативна мотивація. «Мені не подобається, але рідні вважають, що вона мені знадобиться; вони самі шкодують що погано нею володіють, і не хотіли б, щоб я допустився їхньої помилки» [2, с. 3].

Зовнішня мотивація, як правило, буває дистантною, далекою мотивацією, розрахованою на досягнення кінцевого результату навчання. Тим не менше її стимулюючий вплив на процес навчання може бути досить сильним. Вона на самому початку, а іноді ще й до вивчення іноземної мови націлює студентів на кінцеву мету. Важливо тільки будувати процес навчання таким чином, щоб студенти в кожній його точці відчували сходження до поставленої мети, корисні рекомендації стосовно цього наводяться Кузовлевою Н. Є., яка вважає що для посилення впливу широкої соціальної мотивації слід створювати спеціальні власне методичні засоби наочної презентації, що вказують на значення знань іноземної мови для майбутньої професійної самореалізації: можна використовувати кінофільми, уривки з художніх творів і соціально-політичної літератури. Все це може наблизити і зробити відчутною далеку мету, створивши готовність до затрат часу і сил. Проте тут зовнішня мотивація змикається з внутрішньою і підкріплюється нею. При цьому, якщо зовнішня мотивація виконує «стратегічну роль», задаючи ззовні рух на увесь період навчання, то внутрішня мотивація – «тактичну» оскільки вона «підігрівається» самим процесом володіння іноземною мовою (її часто називають процесуальною мотивацією). Ця мотивація є близькою і актуальною, адже навчальний процес повинен бути побудований таким чином, щоб студенти на кожному занятті відчували радість від задоволення потреб, специфічних для дисципліни «Іноземна мова» [2, с. 3].

Для викладачів іноземної мови вищого навчального закладу особливо важливим питанням є можливість формування та корекції ставлень студентів до їх навчальної дисципліни. Виховати у студента акцептивне ставлення до вивчення іноземної мови, – значить, спираючись на мотивацію, що є у нього, сформувати мотиви, що спонукають до цієї діяльності і надають їй високого особистісного значення, а отже психологічно зумовлюють особистісне прийняття необхідності й доцільності вивчення іноземної мови. Перший шлях виховання акцептивного ставлення до навчання – створення стійкої мотивації успіху. Другий шлях виховання акцептивного ставлення до вивчення іноземної мови – формування навчальних інтересів. Щоб оптимізувати ставлення студентів до вивчення іноземної мови, слід враховувати ту обставину, що ставлення до чогось тісно пов'язане зі значущістю

для особистості предмета ставлення. Практична значущість іноземної мови не завжди зрозуміла студентам аграрних спеціальностей, бо, як відомо, лінгвістичний матеріал, особливо граматичний, відзначається високою абстрактністю, його важко пов'язувати з фактами життя, з майбутнім професійним досвідом студента. Як наслідок – недооцінка ролі іноземної мови в особистому житті і нерозуміння її значущості для професійної кар'єри [3, с. 379].

Багато студентів вважає іноземну мову занадто складним для розуміння й вивчення предметом, який вимагає багато сил, часу і завзятості. Переконаність у неможливості подолати ці перешкоди, зневіра у власні сили, а часом і небажання долати певні труднощі, веде до зниження зацікавленості у навчанні іноземної мови. Тому головне завдання, яке стоїть перед викладачем, це розкрити творчий потенціал студентів, знайти такі дидактичні засоби, які пробудили б розумову активність студентів та інтерес до іноземної мови. Важливо створити на занятті такі умови, за яких у студентів з'явиться зацікавленість і бажання до вивчення іноземної мови. Дуже часто головною метою при навчанні іноземної мови для багатьох студентів залишається не отримання знань для свого розвитку і самовдосконалення, а отримання заліку. Тому необхідно стимулювати розвиток пізнавального інтересу у студентів. Вони повинні усвідомити, навіщо їм потрібна іноземна мова, яка її практична значимість для їх майбутнього [4, с. 1].

Враховуючи згадані обставини, провідним фактором формування акцептивного ставлення студентів до вивчення іноземної мови є створення позитивного іміджу іноземної мови як важливого чинника входження аграрного сектора України у європейський простір, налагодження професійних міжнародних зв'язків, вдосконалення фахівця на основі його систематичного ознайомлення з зарубіжними фаховими періодичними та інтернет-виданнями тощо [3, с. 380].

Таким чином, при вивченні іноземної мови, на першому місці повинен знаходитися мотив, який є предметом потреби, її безпосереднім психологічним проявом. Потреба знаходить себе в конкретних мотивах, реалізовується в них. Мотив – це відповідь на питання: що потрібно для задоволення потреби? Мотив – це те психологічно реальне, що спонукає і спрямовує діяльність, надає їй особистісний зміст. Мотив належить особистості, яка «докладає» його до тієї чи іншої діяльності. Мотиви утворюють власну ієрархічну систему, яка виступає одним із проявів спрямованості особистості [1, с.2].

Сьогодні до викладання іноземних мов існують різні стратегії та підходи, проводяться активні пошуки нових методів, здатних стимулювати стійкий пізнавальний інтерес до процесу навчання.

Одним з найефективніших, на нашу думку, є комунікативно-діяльнісний підхід, який вже протягом тривалого часу успішно застосовується при вивченні іноземної мови в нашому коледжі.

Комунікативно-діяльнісний підхід і відповідно діяльнісний спосіб навчання – це особистісне включення студента в процес, коли компоненти діяльності ним самим спрямовуються і контролюються. При даному способі навчання забезпечується

комфортне психологічне самопочуття студентів і викладача, різко знижуються конфліктні ситуації на заняттях. Створюються сприятливі передумови для підвищення рівня загальнокультурної підготовки.

Найголовніше, що діяльнісний спосіб навчання не руйнує традиційну систему навчання, а перетворює її, зберігаючи все необхідне для реалізації нових освітніх цілей. Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає застосування різноманітних традиційних та інтерактивних методів і прийомів як на заняттях, так і в поза аудиторній роботі. Кожен раз ми намагаємось організувати навчальний процес у такий спосіб, щоб за своїми основними параметрами (видами і формами діяльності) він відтворював реальний процес мовленнєвої взаємодії і забезпечував умотивоване творче виконання вправ і завдань, які сприяють реалізації поставленої мети.

Завдання, адресовані студенту, в умовах комунікативно-діялісного підходу стимулюють його особистісну, інтелектуальну активність, скеровують його навчальну діяльність. Отже, здійснюється не тільки облік індивідуально-психологічних особливостей студентів, але і подальший розвиток їх пізнавальних процесів, особистих якостей, діялісних характеристик.

Практичне завдання комунікативно-діялісного підходу полягає в тому, що в центрі навчання знаходиться сам студент, і, що на основі оновленого змісту освіти формується його компетентність, а процес освоєння відібраного змісту носить діялісний характер.

Понад дві тисячі років тому видатний китайський філософ і педагог Конфуцій сказав:

Те, що я чую, я забуваю,
Те, що я бачу, я пам'ятаю,
Те, що я роблю, я розумію.

Ці три простих твердження обґрунтовують необхідність використання активних методів навчання. Дещо змінивши слова видатного педагога, можна сформулювати *кредо комунікативно-діялісного підходу до навчання*:

Те, що я чую, я забуваю,
Те, що я бачу, я пам'ятаю,
Те, що я чую, бачу і обговорюю, я починаю розуміти,
Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок
Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Що має зробити викладач і який результат з позиції комунікативно-діялісного підходу буде свідчити про формування комунікативної компетентності?

Засобами, що характерні комунікативно-діялісному підходу до навчання мовленню, є пошукові та комунікативні завдання як вид творчої діяльності. Вони сприяють розвитку творчих здібностей студентів, забезпечують максимальну передачу їм ініціативи в отриманні навчального досвіду, формують навички співпраці в колективі. Слід зазначити, що діялісний метод навчання, знімає у студентів страх перед помилкою, вчить сприймати невдачу не як трагедію, а як сигнал для її виправлення. Такий підхід до вирішення проблем, особливо у

важких ситуаціях, необхідний і в житті: у разі невдачі не впадати в зневіру, а шукати і знаходити конструктивний шлях [5, с. 43].

Але при такому підході ми зіткнулися з певними проблемами. Зокрема, багато студентів не мають достатньої підготовки, щоб висловлювати своє ставлення, свою точку зору з приводу тієї чи іншої проблеми обговорення, а частина з них не можуть успішно презентувати ту чи іншу інформацію. Доводиться також долати багато інших труднощів, а саме:

- протиріччя між розумінням необхідності знання англійської мови та фактичним рівнем знань мови;
- низький рівень початкових знань та вмінь із дисципліни;
- недостатню сформованість навичок самоконтролю та взаємоконтролю; обмеженість часу тощо [5, с. 44].

У навчально-виховному процесі, стимулами пізнавальної активності, крім внутрішнього стимулу, а саме, пізнавального інтересу, можуть також виступати такі педагогічні прийоми, як заохочення, розкриття необхідності та значення навчального завдання (мотивація), підкреслення розвитку позитивних рис особистості в процесі навчання, своєчасне визнання успіхів, активна позиція викладача, довіра студентів та інші, які вже стають зовнішніми стимулами пізнавальної активності. Вдалий вибір методів та прийомів в конкретній навчальній ситуації є важливим стимулом активізації як пізнавальної діяльності, так і навчально-виховного процесу.

Найбільш дієвими та ефективними методами, характерними для пошуково-пізнавальної діяльності можна назвати:

- розроблення проектів (в тому числі і у вигляді презентацій);
- парну та групову роботу над заданою проблемою;
- вирішення проблемних питань і ситуацій;
- заміну механічних репродуктивних вправ ігровими ситуаціями, роботою з партнером;
- завдання, спрямовані на пошуки помилок;
- порівняння та співставлення, що підключають не тільки пам'ять, але і логіку, вміння мислити аналітично та творчо;
- науково-дослідницьку, індивідуальну та самостійну роботу;
- диференційоване навчання.

Такий комплекс форм і методів роботи допомагає нам створити англomовне середовище, в якому «функціонують» студенти: спілкуються, заповнюють інформаційні прогалини, беруть участь в ділових та комунікативних іграх, висловлюють свої думки, роблять висновки. Комунікативно-діяльнісний підхід орієнтований не тільки на розвиток мовних знань, а й також на креативність, розширення загального кругозору та формування особистостей студентів.

В багатьох групах є студенти, які хочуть поглиблено вивчати англійську мову. Таким студентам ми пропонуємо працювати над науково-дослідницькою роботою, або застосовуємо метод проектів.

В основу методу проектів покладено наступні положення:

- самостійність студентів у постановці проблеми, розробці детального плану її дослідження та визначення кінцевого продукту проекту;
- проектна робота студентів має бути прагматично спрямованою на такий результат або кінцевий продукт, який можна побачити, осмислити, застосувати у практичній діяльності та у формуванні іншомовної комунікативної компетенції студентів;
- у ході реалізації проектної роботи, яка зорієнтована на формування іншомовної комунікативної компетенції, студенти концентрують увагу на виконанні практичних завдань. Досягнення ж певних мовних або мовленнєвих цілей залишається на другому плані [5, с. 45].

Як ці положення реалізувати на практиці?

По-перше, ми заохочуємо студентів до самостійного формулювання або індивідуального вибору цікавого для них аспекту теми, який апелює до їх особистісного інтересу. Запропонований хід проекту містить проблемну подачу матеріалу, яка дозволяє студентам самим генерувати ідеї, мету, спосіб реалізації своїх проектів.

По-друге, увесь хід проектної роботи готує студентів до досягнення практичного результату певного типу, а саме до виконання індивідуальних проектів. Кінцеві продукти індивідуальних проектів студентів характеризуються різноманітністю [5, с. 45].

Отже, робота над навчальним проектом – це практика особистісно-орієнтованого навчання в процесі конкретної праці студента, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів.

Велику роль у вирішенні проблеми формування стійкої позитивної мотивації, на наш погляд, відіграє також позааудиторна та гурткова робота. Вона не лише поглиблює і розширює знання іноземної мови, але також сприяє розширенню культурологічного кругозору студентів, розвитку їх творчої активності, естетичного смаку і, як наслідок, підвищує мотивацію до вивчення мови та культури іншої країни.

Загалом, успіх навчально-пізнавальної діяльності залежить від ефективної взаємодії викладача і студентів, коли викладач стає наставником саморозвитку студента, провідником в інформаційному просторі, а студент, в свою чергу, перетворюючись на суб'єкта пізнавальної життєдіяльності, набуває особистісних компетентностей.

Висновки з дослідження й перспективи. Розглянувши питання мотивації до навчання та професійного розвитку в процесі вивчення іноземної мови, ми зазначаємо, що можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але немає такої, яка б гарантувала 100% успіх. На мотивацію конкретного студента впливають багато чинників, серед яких можна виділити інтерес до дисципліни, загальне бажання виконувати поставлені завдання, упевненість у собі та інші. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами,

бажаннями. Тому кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу у сфері спонукання студентів до навчання [1, с. 6].

Бібліографія

1. Тригуб І. П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки// Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації/Національний університет «Острозька академія». – Київ, 2014. – с.1 – 6 – [Електронний ресурс] // URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/motyvatsiya-studentiv-yak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoji-profesijnoji-pidhotovky/>
2. Формування мотивації при вивченні іноземної мови. с. 1–12 – [Електронний ресурс] // URL: www.allbest.ru/pedagogics/00137025_0.html
3. Дуткевич Т. В., Панчишина Т. А. Особливості ставлення до вивчення іноземної мови та його формування у студентів аграрних спеціальностей// Проблеми сучасної психології. – 2011. – Випуск 12. – с. 371-381
4. Ломакіна Л. В. Мотивація та застосування активних методів при навчанні іноземної мови/Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут”. – Київ. с. 1–4 – [Електронний ресурс] // URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/lomakina_motyvatsiya.pdf
5. Коновалова В. А., Лазаренко І. С. Формування іншомовної компетентності студентів. Педагогічна Житомирщина. – Житомир, 2015. – № 2 (78) – с. 43-46

The article deals with the analysis of the motivation types concerning the studying of a foreign language. It is carried out the research on ways of indirect influence on the students' motivation process and reviewed the features of the communicative and active approach application with the purpose of cognitive interest stimulation in the learning process.

Keywords: *Formation of positive motivation, motivation types, educational and cognitive activity, learning a foreign language, communicative and active approach, competence, active teaching method.*

В статье проведен анализ видов мотивации в изучении иностранного языка, осуществлен поиск путей опосредованного влияния на процесс мотивации студентов и рассмотрены особенности применения коммуникативно-деятельностного подхода с целью стимулирования познавательного интереса к процессу обучения.

Ключевые слова: *Формирование положительной мотивации, виды мотивации, учебно-познавательная деятельность, изучение иностранного языка, коммуникативно-деятельностный подход, компетентность, деятельностный метод обучения.*